

ENTREVISTA

Antía Cal comparte connosco, cos seus 95 anos cumpridos, a súa memoria como alumna e mestra

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 42-45

Entrevista realizada por

Uxía Otero-González

Universidade de Santiago de Compostela

uxia.otero@usc.es

Entrevista realizada a tarde do 25 de abril de 2018 en Domaio, Moaña (Pontevedra).

Esta conversa chega nun momento no que a pedagoga galega está a recibir unha ampla cobertura mediática a raíz das proxeccións do documental *A palabra xusta* (2016) e da publicación da súa obra inédita *O libro dos nenos* (2018) para afondar na súa traxectoria.

Que recordos garda da súa primeira educación na Habana?

O meu primeiro recordo é ter necesidade de ler o periódico. O *Diario de la Marina* dos domingos sacaba un suplemento infantil que meu pai me traía sempre. Aprendín a ler con miña nai porque non me bastaba con que me contara o que lle pasaba a aqueles personaxes, os meus primeiros amigos da vida. Cando cheguei a Muras, no norte de Lugo, e non había estes suplementos, botei moito de menos A Habana.

Daquela comezou a ler moi nova...

Si. Miña nai foi moi *sui generis*. Sentaba ao meu carón, lía e eu aprendía. Non sentía a necesidade de ir á escola porque xa sabía ler e non me interesaban nada os números. Desde logo para min, con ela e co periódico estaba xa todo resolto; nin parques, nin paseos. Pero un dos meus tíos convenceuna de que aos 7 anos debía estar na escola. Foi cando comecei no Centro Galego. A miña caligrafía comezou alí. Fun moi feliz alí. Un día a directora recibíunos no Salón de Música. Había un retrato de Concepción Arenal presidindo a estancia; contounos quen era e quedei abraçada. Aquel colexio quedou reducido a este recordo.

Na Habana, as curmáns de súa nai foron un verdadeiro referente: mulleres estudadas e independentes economicamente...

Verdadeiramente. Aínda que miña nai tiña a seus irmáns alí e pasabamos os domingos xuntos, tiraba máis cara a casa dun

irmán de meu avó materno, o tío Antonio. Tiña catro fillos e seis fillas, moi amigas de miña nai. Todas estudaran cousas que me interesaban e ademais traballaban. Unha era farmacéutica, outra estudou cristalografía e mesmo chegou a decana, mesmo viaxou varias veces a Moscova falar do seu traballo... Todos os días colliamos o tranvía e subiamos ao Cerro pasar a tarde e non volvíamos ata o anoitecer. Isto fixo que eu me educara sabendo que era posible estudar e gañar cartos de meu.

E as mulleres da súa familia de Muras? Seica alí aprendeu a gobernar na casa nun sistema case matriarcal...

Meu avó traballaba na Habana seis meses como "maestro de azúcar" na zafra e outros seis meses viña a arranxar o Mesón de Muras. Foi el quen puxo de acordo aos veciños para traer a auga do río, que estaba a 12 km. Pero miña avoa era a que gobernaba acotío. Sabía ler e escribir, e supoño que tamén algo de economía. Ela era a que quedaba á fronte de todo, tamén da estafeta de correo. Tivo moito mérito. E así cando cheguei de Cuba, aos nove anos, atopei a unha muller verdadeiramente transparente.

Cando chegou de Cuba nos anos trinta, comezou no colexio Dequidt da Coruña...

Foi precioso. Logo de Muras pasamos a vivir á Coruña e alí fun ao colexio Dequidt. Grazas a esa educación tiveron o premio extraordinario da carreira, case sen decatarme. Sentou as bases de todo o que logo conseguín. Alí non houbo guerra, non a sentimos. Había rapaces que levaban na solapa... Uns levaban a fouce e o martelo. Outros levaban o xugo e as frechas. Cansaron de levalas porque non se lles fixo caso. Os profesores non levaban nada.

Quixo seguir estudando e súa nai apoiou estes devezos...

Eu non quería repetir a vida de miña nai. Cando veu a guerra, os cartos que mandaba meu pai non chegaban con facilidade. Había na Coruña un señor que se encargaba disto. Non tiña un sitio fixo para dármolos e cada vez era un lugar diferente: café tal, paseo cal. O caso é que había que ir e traer os cartos. Sempre tiña que ir eu e ter moita precaución. Mirar cara atrás seguido para notar se me seguían. Estas viaxes amargáronme a vida. Non podía falar con ninguén nin dicir nada. Na última que fixen xuramentei no tren que ía gañar eu os cartos, que non mos ía ter que traer ninguén. Que pasou? Que me fixen moza dun médico e dixo que casabamos. Eu díxenlle que non me casaba ata que tivera independencia económica. Fíxate ben que isto está xuramentado! O ditoso diñeiro... E efectivamente gañei os cartos, pero despois de casar... [Ri]. Antón acaboume convencendo [Refírese ao seu home, Antón Beiras].

E que quería estudar?

Cando rematei o Bacharelato meu irmán dixo: "Vou ser médico". Eu quedei pensando... Xeografía! Pregunteille ao profesor que tiña que facer e dixo: "Filosofía e Letras". Entón empecei a dicir tal. O primeiro día non pasou res, pero ao segundo miña nai chamoume a atención: "Ti andas a dicir unhas cousas que ten que saber papá". E pareceume fatal! Porque a meu irmán ninguén lle dixo nada. Por que a min si? O caso é que lle escribín. Primeiro dixo: "Ti vas axudarlle a mamá". Cheguei a xunto de miña nai e díxenlle: "Isto é unha inxustiza! A ver, por que? El pode facer a cama coma min, fregar un prato coma min... Por que eu teño que facer iso e el non?". Miña nai mandoume escribir de novo para dicirlle a meu pai que eu ía

estudar, que dixera o que ía estudar. Xa aquilo... Pero non me importou tanto. O que me importaba era non ir para os pratos! Era flagrante. Entón meu pai dixo que estudara Comercio. Unha amiga preguntoume: "Comercio? Pero a ti gústache iso?". E dixerlle: "Mira, eu con tal de non ir aos pratos fago o que sexa!" [Rimos]. Non sabía se me gustaba ou non. O que sabía era que non era xusto. Entón miña nai dixo que non me preocupara. O caso era rematar para empezar outra cousa. Non se podían deixar os rabos. Por que sabes que algo non vai pra diante? Porque o empezaches.

Mais, estudou Comercio e Maxisterio, todo a un tempo!

Compaxinei porque non quería perder un día. Traballei moitísimo!

E o que máis lle custou foi a costura...

Ai! Case queimo as pestanas contando fíos. E eles nada! Que bah! A min de todo o que estudei o que me fixo suar foron as Labores. Tres anos! Había costura inglesa, costura francesa, cos-

tura barroca, costura non sei... E gañabamos o mesmo. Non! Gañabamos menos! Xa me daba conta eu de que aquilo... Eles non tiñan que facer a costura. Que escándalo! Que inxustiza máis absoluta! Eu traballei as labores moi ben. Todo o que me dicían facíao e desfacíao, pero dándome conta de que era unha tomadura de pelo.

Encamiñouse cara Filosofía e Letras na busca da Xeografía. Atopouna?

Eu cheguei á Universidade de Santiago nos anos corenta con moita ilusión a verdade, estaba encantada. Mais ás veces sentínme fóra de xogo... Dos profesores non teño moita queixa, porque me valoraban. Pero dos alumnos... Era un desprezo continuo. Doume conta de que no fondo era envexa. No fondo, amoláballes que conseguiras o que te propuñas. E a cousa co-lea aínda, eh!? Iso que sempre eramos moitas máis rapazas nas aulas e eles só eran tres.

E o ambiente universitario, estaba politizado?

Teñen dito que eu por aqueles anos era fascista. Fíxate! Eu, fascista? Cando nunca fun amiga de me significar! Mira, vouche contar un conto: un día veu unha rapaza que xusto rematará a carreira e dime alí no claustro: "Véñoche a dicir que o posto que deixo tes que collelo ti". E que posto deixaba? Era a presidenta do SEU [Sindicato Español Universitario]. Díxome: "Tes que ser ti porque a lei te obriga". Pero como me vai obrigar a min a lei? Voume para Cuba! Que vos aguante outro! Aquilo era o colmo. Chamoume o xefe e insistiu: "Xa nos dixo *fulanita* pero o único que tes que facer é, por exemplo, ir hoxe a San Francisco que hai unha misa e logo nos digas quen vai á misa e quen non". Ou sexa, eu de chivata? Era precisamente algo que odiaba. Non aceptei.

Que supuxo a viaxe por Europa nos cincuenta na compañía de Antón Beiras?

Son o que son grazas a Antón e a esa viaxe. Eu empecei a decatarme de moitas cousas... De

que había que pasar a ponte e mollarse. Sempre pensara que había que calar e non falar de política. Entón eu verdadeiramente tropecei con todo. Non sabes? Cando foi de saber, foi de golpe e empecei a dar conta das clases sociais, inxustizas... Que por certo foi cando empecei a ter mozo. El efectivamente estaba un pouco significado. Eu vivía na utopía completa, así que soubo facelo moi ben. Foi destapando pouco a pouco a realidade. Eu vivía un pouco na atmosfera.

Antón quixo estudar o estrabismo en Europa e eu viaxei con el. A idea de abrir o meu colexio en Vigo xa viña de vello pero fragueouse entón; pensei a maneira de levalo a termo. Por exemplo, de alí trouxen a idea de que a escola tiña que ter un sistema de bolsas, que nas aulas tiñan que estar todos, os de abaixo e os de arriba, pero pagar consono podían. Era un colexio privado, pero para que todos puideran estudar, non todos pagaban igual. Os primeiros anos ben, pero logo contra a fin dos anos setenta, houbo familias que de-

cidiron acabar con este sistema. Cando deixou de funcionar isto así, pouco aguantei. Non era o que eu quería e tiveron que marchar.

E coa política educativa franquista, como fixo para botar a andar nos sesenta o Rosalía, un colexio plurilingüe, laico e mixto?

Fun a Madrid e díxenlles: "Quero poñer unha escola destas, destas, destas". Eu quería que me dixeran se a poñía ou non. Un inspector dixo: "Dejádse-la poner". Cun ton coma quen: Que se estrele! Eles pensaban que poñer unha escola era tirar cos cartos. Textualmente dixeron que era coma poñer unha panadaría. Trabucábanse pero eu vin chorando no tren, todo o camiño cun desgusto... Foi de moita axuda Míster Mann, responsábel da Compañía do Cable Inglés en Vigo. Díxome: "Imos demostrarlles que non poñemos unha panadaría!". Era amigo de Antón porque padecía da vista. El axudoume con todo, foi imprescindible. Soubo do meu proxecto na consulta de Antón e xa se quixo facer cargo do inglés e dos trámites. E así foi. Soubo dun colexio coma o noso en Lisboa que levaba vinte

anos de andaina e para alá que foi. Negociou e así apareceu nas nosas vidas Dorothy, unha profesora de inglés fantástica. Aínda hoxe somos unlla e carne!

Daquela non tivo moitos atrancos por parte das autoridades educativas e relixiosas?

Non, porque eu falei con eles e aceptáronme as condicións. Eu non quería catecismo, iso mellor nas igrexas; ás veces contáballes a Biblia como un conto. E dicíalle ao párroco: "Usted ten a porta aberta. Avise de que vai vir e listo". Pero cansou de vir. E dos nenos e nenas xuntos non podían dicir nada. Que ían dicir? Antes de poñer a escola díxenllelo. Tampouco me dixeron nunca nada por empregar o galego. Na casa moitos o falaban e cando un neno non falou nunca castelán, non ían falalo porque eles entrasen na aula! Transixían. Houbo algún problema nas inspeccións oficiais por mor dos espazos: 'aquí sobra, aquí falta'. O primeiro que facían era contar: cantos tal, cantos cal. Mais en xeral, foron amigos da calma.

O que si notei é bastante enveixa. E segue habendo... ¡*Todavía llevar faldas es algo!* ■